

Література:

1. Барабаш О. В. Мовний образ парубка в українській народній культурі. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2003. Вип. 30. С. 172–176.
2. Венжинович Н. Ф. Актуалізація концепту вода у фраземах російської та української мов: лінгвокультурологічний аспект. *«Вода» в славянській фразеології та пареміології* : колективна монографія . Т. 1. Budapest : TINTA KÖNYVKIADÓ, 2013. С. 196–201.
3. Вовк Х. К. Студії з української етнографії та антропології. К. : Мистецтво, 1995. 336 с.
4. Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. К. : Логос, 2004. 284 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-450-7-5>

ФІЛОСОФСЬКІ ПОСТУЛАТИ У РОМАНІ МИРОСЛАВА ДОЧИНЦЯ «ВІЧНИК. СПОВІДЬ НА ПЕРЕВАЛІ ДУХУ»

Михида Л. М.

*кандидат філологічних наук, викладач
Кропивницького будівельного фахового коледжу
м. Кропивницький, Україна*

У ХХ ст. значних обертів популярності набувають соціально-філософські романи, у текстах яких письменники викладають свої філософські роздуми, переконання і бачення. На Заході читачі захоплюються творами Анатолія Франса («Боги жадають», «Сучасна історія», «Таїс», «Острів пінгвінів», «На білому камені») та Томаса Манна «Зачарована гора». Але для українського читача, на той час, вони були недосяжними.

В українській літературі того ж періоду, елементи філософського притаманні лірико-філософський романістиці: Олесь Гончар – «Собор», «Циклон», «Твоя зоря»; Михайло Стельмах – «Чотири броди», «Правда і кривда»; соціально-політичні, утопічні романи В. Винниченка: «Сонячна машина» (антиутопія), «Нова заповідь», «Вічний імператив». До цього жанрового різновиду звертаються і сучасні письменники. Найвідомішим серед них є В. Шевчук – «Дім на горі», «Три листки».

Сучасні українські дослідники притримуються думки, що національне письменство ХХІ ст. тісно пов'язане із філософською думкою,

а «художнє освоєння дійсності є константною тенденцією у творчості наших авторів» [2, 4].

Метою нашої студії є простежити філософські постулати у романі М. Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу».

Текст твору підпадає під класичне визначення жанрових різновидів філософської прози, оскільки у ньому виразно представлені теоретичні філософські начала на рівні зародків вчення, які продукує головний герой і сформовані вони на основі пізнавального процесу. На думку самого автора: «Хіба література може бути не філософською? Чи якась думка може бути не філософською, коли філософія є все, це природа» [3].

В українській літературі найбільш відомим філософом можна вважати Григорія Сковороду, а його висловлювання: «Скрізь любов та віру людина пізнає себе», що є абсолютно співзвучним із провідною ідеєю роману М. Дочинця «Вічник». Адже його герой впевнений, що «Небо любить тих, хто дає життя і підтримує життя» [1, с. 52]. Потрапивши у здавалося б безвихідну ситуацію, Андрій – головний персонаж твору, змушує себе переглянути свої життєві плани і вчитися жити за тих обставин, змінити які йому не під силу. Самітник звертається за допомогою до матінки природи і розуміє, що тільки існування у повній гармонії із цією силою дасть шанс на виживання. Перебуваючи у «кам'яному мішку», втративши відчуття часу, він приходить до висновку, що життя занадто швидкоплинне щоб витратити його на дрібниці: «... як скоро минає година. Як скоро минає день. Не встигаєш збагнути, що се був не день, а життя» [1, с. 100].

Вимушене усамітнення героя дало йому можливість прийти й до переоцінки цінностей – усвідомлення, що боротьби без жертв не буває. Йде своєрідний посыл у майбутнє. Адже хіба ж не так само наші мужні воїни боронять сьогодні ціною власного життя свободу не лише України, а й Європи на Східних теренах нашої держави: «Не ти для часу, а час для тебе» [1, с. 50]. Митець торкається проблеми національної самоідентичності народу і кожного її представника зокрема. Наголошує, що це відбувається на рівні свідомості, десь глибоко всередині: «Шліфуй себе – і будеш чистим і твердим, як скло. І промені з неба, переломившись через тебе, осяють і нагріють інших.», наголошує на проблемі мови, яка є актуальною до нині: «.. Хто на якій мові думає, той до такого народу й належить» [1, с. 310].

Філософською можна вважати і настанову приятеля головного персонажа – доктора Джеордже, який вчив опиратися на досвід минулого, але не жити минулим: «Не озирайся, не жалій за тим, що лишилися позаду, що впало з твого горба. То вже не твоє» [1, с. 39].

На нашу думку, варто наголосити, що тема віри у романі «Вічник» є наскрізною, адже герой М. Дочинця притримується тієї («своєї») філософії яка дозволяє жити в гармонії з навколишнім світом: «Не

проси в Бога, що має зробити для тебе [1, с. 65]. Життя Вічника було сповнене бажаних і небажаних подорожей – спочатку вимушене усамітнення в Карпатах, потім заслання до Сибіру, пізніше, відрядження на Кавказ. Єдиною подорож, що була абсолютно позитивною, це була довготривала поїздка до Італії.

Досить оригінально представлена у творі філософія любові: «Людина вгадує людину за запахом, хоча й не розуміє сього» [1, с. 77]. Тобто, на рівні інстинктів, – дещо тваринне присутнє у цій теорії, чи скоріш первозданне: «Пару собі людина теж вибирає за запахом. А очі, уява і серце допомагають їй полюбити обранця. Тут так багато важить перше враження від першої стрічі. Саме запах підказує, хто найліпше нам підходить для продовження роду, для відтворення. А Небо благословляє сей вибір» [1, с. 77].

Поняття щастя, нерідко асоціюється виключно з любов'ю, але, на наше переконання, щастя це значно об'ємніше, більш масштабне філософське поняття. За Г. Сковородою, не всі люди отримують його. Декого, у цьому концепті, задовольняє багатство, хтось вбачає у марнославстві усі ознаки щастя, інші марять владою тощо: «Кожний, хто прагне чуда від долі, від людей, від Неба, – чудо в тобі! Поглянь у дзеркало добрими, усміхненими очима – ти одне з чудес, створених Творцем. Він хотів створити тебе саме таким. Таким ти Йому потрібен. Будь собою! Приймай себе! Радій собі! Заглядай у себе – і знайдеш у сій криниці все. Бо дано тобі все, що потрібно. І понад се» [1, с. 193]. Таким чином автор притримується тієї догми, що щастя повинне бути радісним, і нести радість, а зробити це може тільки сама людина: «Будьте вдячними; втішайтеся з кожної справи; сподівайтесь тільки на ліпше; робіть те, що любите, і любіть те, що робите; робіть добрі вчинки; живіть з тими, кого любите». [1, с. 265].

Поряд із філософією щастя, завжди філософія страждань. Вона презентована у романі досить своєрідно: «Навчися і вмій чекати. І тоді переможеш усе» [с. 85]. Але це не чекання склавши руки, автор наголошує, що тільки праця прискорює біг часу. У праці і молитві людина стає більш сильною духом. У неї з'являється мета, певна ціль, рубіж до якого потрібно дійти: «Приймай усе, що випадає на долю, як хворі приймають ліки... Приймай і ти смиренно все, що з тобою стається, навіть найгірше, бо смислом гірких прикростей є духовне здоров'я і цілісність життя. Не нарікай на нужду, нещастя і невдачі. Се твої найкращі вчителі» [1, с. 158].

Філософські роздуми про стосунки між людьми, щире дружбу, підкреслюють той факт, що головний персонаж не сторониться соціуму. Той час, коли він жив усамітнено, просто був уроком наданим долею для чогось значно більшого – пізнати себе, зрозуміти логіку вчинків, навчитися прощати найзапекліших ворогів, прийти до усвідомлення

ролі віри і Бога у його житті: «Не бійся підкорятися тому, хто тобі близький, – і він стане опорою тобі. А ти – комусь іншому. І тоді матимеш дві опори [...]. Немає нічого понад людяність. Довговічність на землі – се вміння довгий час залишатися людяним» [1, с. 148].

Каскад несподіванок, що змінюються логічними діями і вчинками робить роман цікавим. Додає йому філософського шарму і використання автором приказок та примовок стали ідентифікатором українськості: «Сім разів упади. Вісім разів підведися» [1, с. 212], а віра допомагає зрозуміти почуті раніше слова старшого товариша: «Чекай, усе з'явиться несподівано. Чекай... Малими мірками тобі дасться, але те, що чекаєш. Те, що належить тобі» [1, с. 158].

Усе, що людина продукує повертається їй сторицею – це загально-відома аксіома. Філософія добра, але не покори є однією із активних, що продукується автором: «І коли сіємо в душі своїй світлі і добрі думки – вони проростають бажаним жнивом. Те, що хочеш мати, про те й думай. Яким хочеш себе видіти – таким і уявляй. І матимеш, і будеш змінюватись. Бо добра думка, як смерекова смола, може затверднути коштовним каменем» [1, с. 272].

Основне правило, якого дотримувався мудрець-вічник протягом усього свого життя звучить так: «На світі немає речей, заради яких варто вмерти. Зате багато, заради яких варто жити» [1, с. 207], це тримало його «на плаву» серед безжалісної стихії життя і він вижив.

Отож, одвічний процес пошуків істини знайшов своє відображення і на сторінках роману. Уже в самій назві твору є присутність філософії зречення тілесного – «сповідь на перевалі духу», це з самого початку налаштовує читача на те, що мова йтиме про духовні перетворення героя, дає можливість наблизитися, а можливо, і знайти те єдине істинне особисте буття: «Не шукай самого себе – тебе давно знайшли. Ти там, де належить тобі бути» [1, с. 187]. Предметно розглянувши текст роману М. Дочинця «Вічник. Сповідь на перевалі духу», ми дійшли висновку, що через філософські роздуми персонажів, зокрема, і головного героя, чітко простежується сутність буття світу, глибина всього сушого, що оточує людину.

Література:

1. Дочинець М. І. Вічник. Сповідь на перевалі духу. Мукачєво : Карпатська вежа, 2013. 280 с.

2. Фасоля Т. Вороняча мудрість від Мирослава Дочинця. ЛітАкцент. 2013. 20 лютого URL: <http://litakcent.com/2013/02/20/voronjacha-mudrist-vid-myroslava-dochyncja>

3. Фещук В. Мирослав Дочинець: «Світ належить радісним». URL: <http://knu.ua/news/8107>

4. Щур О. Український Коельйо: Мирослав Дочинець зумів угадати запити типового читача. Тиждень. 2012. URL: <https://tyzhden.ua/Culture/43807>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-450-7-6>

ПОЛІПТОТОН У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ДІЄСЛОВА ЯК ЗАСОБИ СТИЛІСТИЧНОГО ВИРАЖЕННЯ

Омельченко А. Г.

*здобувачка ступеня доктора філософії (PhD)
кафедри української мови імені Л. А. Лисиченко
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Поліптотон є однією з важливих стилістичних фігур, яка використовується для підсилення виразності тексту шляхом повторення одного слова у різних граматичних формах. Це дозволяє автору не лише акцентувати на певній ідеї або емоції, а й створювати багатогранність смислових відтінків у тексті. Поліптотон може реалізовуватися через різні частини мови, але особливу увагу заслуговує його використання з дієсловами. Наприклад, у віршах Ліни Костенко: «*Пливеши – пливи. І смійся і радій*» [1], повторення дієслів у різних граматичних формах підсилює дію та додає виразності тексту. Дієслова, завдяки своїй здатності змінюватися за часом, способом, числом і родом, мають значний потенціал для створення поліптотонних конструкцій, що може значно збагатити художню мову.

Однак, попри існування значної кількості досліджень, які стосуються поліптотону, його роль саме у функціонуванні дієслів у рамках цієї фігури залишається малодослідженою. Це створює потребу в глибшому аналізі граматичних можливостей дієслів та їхнього внеску у формування виразного тексту. Питання, як саме дієслова можуть впливати на стилістичну і змістову побудову тексту через поліптотон, є важливим для сучасної лінгвостилістики.

Поліптотон, як стилістична фігура, активно досліджувався в працях таких науковців, як І. Сидоренко, Р. Оліщук, І. Макар і О.А. Олексенко. І. Сидоренко зазначає, що поліптотон є результатом повторення граматичних форм одного й того ж слова, що дозволяє створювати різні емоційні й смислові відтінки в тексті [2]. О. А. Олексенко, вивчаючи